

Afrontar la nua veritat amb noves forces, maduresa i organització

La crisi en què ens trobem immersos ha posat al descobert la carcassa del sistema de dominació d'una manera tan descarada i evident que obliga tota persona amb un mínim de consciència política i social, a mirar més enllà. La situació actual ja no permet fonamentar-se en un discurs de crítiques parcials, obliga a mirar de cara la crua realitat, a encarar la superació del sistema econòmic i polític actual.

És per això que, com ho escrivíem al número passat d'aquesta revista, «...l'*Esquerra Independentista* té l'obligació històrica de dotar el conjunt del poble català d'eines útils de conscienciació i mobilització ... és temps de lluita ideològica, de mobilització social i d'intervenció política».

En aquest sentit, hem de tenir molt clar que ens trobem en un moment extremament favorable a la lluita ideològica perquè el prestigi del sistema de dominació es troba en hores baixes, ja que no pot amagar el caràcter estructural, inherent al sistema capitalista mateix, que té la crisi actual, ni el caràcter escandalosament trampós de les propostes i actuacions dels governs capitalistes per a eixir de la crisi, fent recaure damunt el poble treballador el pes de les pèrdues dels seus negocis.

Lluita ideològica, doncs, i també mobilització social i intervenció política. Convé que la crítica sigui també política perquè és en les estructures polítiques que el sistema de dominació es justifica i es manté. No hi hauria capitalisme sense el que representen i són els Estats espanyol i francès com a estructures de dominació, amb totes les seves manipulacions i mancances democràtiques. Per això és bo que, en ocasió de la data del 30è aniversari de la constitució espanyola, aquest 6 de desembre passat, aquest monument legal a l'immobilisme hagi trobat expressions contràries tan diverses de part de tota la crítica democràtica-popular del nostre país, una sensibilitat social en procés de desplegament al voltant de la PDD i d'altres iniciatives, malgrat no estar encara prou clarificades ni ben articulades. Aquest tipus de crítica d'expressió diversa (sobira-

nista, republicana, democràtica-radical) es mou en un àmbit ideològic més extens que el de l'Esquerra Independentista i ens acompanya en el nostre avanç.

Cal aprofundir en aquestes crítiques al marc polític, especialment des d'un discurs de radicalitat democràtica arrelat en la reivindicació de la República Catalana independent. És per això que fa temps que, des de l'MDT i en col·laboració amb els sectors políticament més avançats de l'Esquerra Independentista, promovem la defensa de la República independent popular catalana. I és per això també que donem suport al discurs que s'està desplegant actualment en diferents àmbits al voltant de l'elaboració d'unes Bases Constitucionals de la nació catalana. Malgrat que som conscients que l'elaboració de la nostra nova constitució (com proposen alguns) correspon a les noves estructures democràtiques representatives que aconseguixi alçar la nació catalana lliure, considerem tanmateix que és molt positiu que des dels diferents sectors democràtics-populars es comenci a discutir entorn de les bases polítiques de la nostra organització col·lectiva en llibertat. Cada vegada hi ha més sectors socials que no sols no estan d'acord amb el marc polític dels Estats que ens dominen, sinó que tampoc no accepten moltes de les formes d'organització de la vida política i social que patim. Per mitjà de la discussió de les Bases Constitucionals es podran començar a estendre consensos entre sectors populars diversos sobre qüestions essencials, com per exemple: com superar el sistema de partits —endogàmic i clientelista— actual? Com gestionar les bases d'una «democràcia republicana», és a dir, basada en la igualtat de les persones, en la democràcia econòmica, a l'hora d'organitzar la cosa pública? Etc. La conquesta de la República independent popular catalana serà més fàcil com més la concebem com un projecte possible, sorgit de l'expressió directa de la nostra voluntat democràtica col·lectiva.

El protagonisme que, en tot aquest procés, correspon a l'Esquerra Independentis-

ta és innegable, com a embrió on s'han anat gestant els aspectes fonamentals d'aquesta alternativa política arrelada en nombroses lluites. Per a això cal reforçar els referents. No és casual que en el context actual hagin pres cos diferents celebracions que recorden diferents aspectes del desplegament històric de l'independentisme: la celebració dels 100 anys de l'estelada o dels 40 anys de l'Esquerra Independentista... Sectors cada dia més importants del poble català es reconforten en aquest enaltiment dels referents simbòlics i polítics. Les celebracions ens recorden la profunditat de la nostra lluita, que no som flor d'un dia, que venim de lluny. Ens haurien de servir, sobretot, per a recordar els sacrificis i esforços esmerçats en tants anys de lluita, la tenacitat, la constància, la capacitat d'anàlisi i la voluntat de resistència contra la repressió, uns «ingredients» que ens han portat fins aquí i que necessitem, sens dubte, en quantitats importants en el nostre futur immediat per a poder resistir adequadament als atacs de l'enemic.

Només amb una Esquerra Independentista amb capacitat de mobilització i amb maduresa històrica i política podrem sortir de l'atzucac. Una Esquerra Independentista, per tant, capaç de dinamitzar i liderar el moviment en defensa dels drets democràtics i de la República catalana independent com una de les tasques paral·leles a la construcció de la Unitat Popular. Només així podrem acumular forces d'una manera adequada. L'única solució és la consciència, la maduresa i l'organització. Com deïem ja al nostre número precedent, l'Esquerra Independentista té, en aquesta «hora de la veritat» i, d'una manera més concreta i específica, l'oportunitat i el deure històric d'articular un projecte polític que esdevingui referent del poble en lluita. I aquest referent, no ens cansarem de recordar-ho, no pot ser altre que la Candidatura d'Unitat Popular, convenientment reforçada en els seus fonaments polítics i organitzatius, d'acord amb les necessitats del moment.

40 anys de marxisme independentista

A propòsit del 40 aniversari del naixement del PSAN (1968-2008)

El marxisme no és una doctrina fonamentada en afirmacions tancades que facin de guia. Ans al contrari: és un mètode d'anàlisi que es descobreix constantment, a mesura que hom el va aplicant. Proclamar-nos avui marxistes al si del moviment català d'alliberament nacional no és una distinció estètica, nostàlgica o tribal. Significa reconèixer que la filosofia de la praxi, el materialisme històric i la dialèctica són les millors eines conceptuales i interpretatives per analitzar la realitat catalana i la mundial.

L'esfondrament del *socialisme realment existent* als anys noranta del segle passat va repercutir en un retrocés del pensament marxista. Però avui, immersos en la crisi del sistema econòmic mundial, tornen a ressonar entre opinadors i articulistes les invocacions a Marx com el millor analista del capitalisme. Per tant, i contra el que proclamen els independentistes *liberals*, l'adjectiu marxista aplicat a l'independentisme català no serveix per formar una família política irreductible i dogmàtica, sinó que reflecteix la lluita per intentar dotar el moviment popular d'instruments d'anàlisi tan precisos com sigui possible.

Per conèixer aquesta tradició, aprofitem l'efemèride del naixement del PSAN per assenyalar alguns elements constituents d'aquest corrent polític i reivindicar-ne la constant renovació.

Tradicions polítiques catalanes

L'independentisme marxista va ser un producte **original** basat en la necessitat d'un sector de la resistència antifranquista de lligar la lluita per la llibertat nacional amb la lluita de classes, dues realitats fàcilment apreciables en els Països Catalans dels anys seixanta. Aquesta originalitat parteix del mateix naixement del PSAN, que representa la voluntat de superació respecte al republicanisme nacionalista (FNC), força desorientat per tots aquests canvis socials i econòmics.

Evidentment, no partia del buit. Abans de la derrota de 1939 trobem tota l'esquerra marxista amarada de plantejaments nacionals: l'existència d'una socialdemocràcia escindida de l'espanyolista

PSOE (USC:1923-1936), la defensa de la República Catalana per part del BOC (1930-1935), la creació d'un partit marxista nacional que agrupava socialdemòcrates i comunistes (PSUC: 1936), o fins i tot l'existència d'un petit nucli de separatisme comunista (Jaume Compte i Manuel González i Alba) són fets que pesen en el bagatge polític de l'esquerra catalana. Però el daltabaix de l'exili i la dictadura van fer difícils les continuïtats.

Entre 1936 i 1939, al Principat es desenvolupà una experiència política de gran importància per a l'esquerra. En primer lloc, pel que té d'aliança de les esquerres (fràgil, és cert: s'acabaria trencant el maig de 1937). El Front d'Esquerres, al costat del Front Popular espanyol, constituïa una de les experiències esperançadores per a l'esquerra del període preguerra freda, tal com explicava l'historiador marxista britànic E. P. Thompson¹. Producte de la revolució catalana de 1936 són les col·lectivititzacions industrials, element central d'una Nova Economia (Decret de Col·lectivitzacions, Pla de transformació socialista del país...). Així doncs, tot i la dificultat de conèixer el passat en temps de dictadura, el marxisme català podia trobar prou experiències polítiques de les quals aprendre sense haver de girar la vista necessàriament a altres països.

A l'exili, sectors importants del republicanisme i del marxisme català assumiren, a partir d'analitzar els motius de la derrota, algunes lliçons polítiques que després repercutirien en el naixement de l'independentisme. Fixem-nos en tres:

— **Autodeterminació.** Els Països Catalans havien d'obtenir l'autogovern

[1] «Sempre he pensat que hi havia una altra alternativa l'any 1945. No crec que la degeneració que es va produir a ambdós costats fos inevitable. Crec que hi havia una veritable actitud d'aliança de Front popular en alguns aspectes de l'experiència d'Espanya, de Iugoslàvia, de la francesa i d'altres moviments de resistència. Aquest fou un moment autèntic i no crec que la degeneració, en la qual hi hagué sempre dos actors — l'estalinisme i l'Occident —, fos inevitable. Crec que és necessari tornar enrere i dir que aquest moment va existir.» E. P. Thompson, entrevistat a *L'Avenç* 74, setembre 1984, p. 76-77

prescindint del sistema polític espanyol i apel·lant a un nou ordre internacional (frustrat el 1947 amb l'inici de la Guerra Freda).

- **Països Catalans.** La reflexió sobre la necessitat que tots els territoris catalans actuessin units en la conquesta de la llibertat emergí en el temps de la República i es mantingué en l'exili.
- **Antiestalinisme.** Si bé la URSS fou un important aliàt de l'antifeixisme català, les ingerències d'una potència estrangera i un cert sectarisme partidista, causes de l'assassinat d'Andreu Nin, van ser experiències que influïren en el moviment marxista català

Aquestes tres opcions —dues d'estratègiques i una d'organitzativa— conflueixen en personatges com Jordi Arquer, que, no casualment, en els darrers anys de la seva vida participà en una plataforma independentista com els Col·lectius d'Obrers en Lluita, però són aspectes del pensament que també trobem en moltes expressions de l'esquerra catalana.

Tots aquests elements de la cultura política republicana, afegits a algunes experiències internacionals de nacionalisme revolucionari i/o marxista (Cuba, Algèria, Vietnam i Euskal Herria), fan eclosió en el naixement del PSAN el 1968.

Al País Valencià, per la seva banda, també als anys cinquanta i seixanta trobem una naixent esquerra marxista i valencianista (de Països Catalans), que obeïa a circumstàncies similars a les del Principat i que es manifestà en organitzacions com el Front Marxista Valencià.

Alguns conceptes

Recollint aquesta tradició explicada breument, i partint de la realitat del moment, el PSAN va fer algunes aportacions ideològiques importants que formen part del bagatge de l'Esquerra Independentista:

- **No dogmatisme.** Cal tenir en compte que un dels principals intel·lectuals que ha influït en l'independentisme és Joan Fuster, que no es proclamava directament marxista (si bé era un apas-

sionat lector de Gramsci). Per tant, no es pot pensar en hipotètiques tradicions patristiques del comunisme català que estableixin una «doctrina de la fe» de la qual hom no pot desviar-se. Com hem dit més amunt, el PSAN intentà bastir un marxisme original: ni trotskista, ni maoista, ni althusserià ni lligat a cap corrent, però bevent de tots.

Alhora, la desvinculació del comunisme oficial ha fet que no patís les contradiccions que van afectar el PSUC, lligades a la defensa (o no) del paper de l'URSS, així com el gran retrocés que significà l'esfondrament del *socialisme realment existent*.

- **Classes populars i lluita de classes.** L'independentisme no parteix d'una concepció «obrerista», com molts corrents que van fer fortuna a la Itàlia del moment, per exemple. És a dir, no centra exclusivament l'activitat política en el moment de la producció, en la fàbrica. Així, si bé la reconversió industrial dels vuitanta va afectar l'incipient sindicalisme inde-

pendentista, el moviment no va quedar tocat de mort.

Derivat d'això, la concepció de la lluita de classes és global: centrada en la lluita per l'accés al poder polític de les classes populars mitjançant la conquesta de la independència i contra els estats espanyol i francès.

- **Moviment nacional-popular.** Més enllà del partit i del sindicat, l'independentisme marxista concep la lluita com la construcció d'un moviment nacional-popular (Gramsci) que ha d'anar esdevenint socialment hegemònic. En els primers anys del PSAN aquest paper el complia l'Assemblea de Catalunya. I a finals dels vuitanta, l'independentisme català comença a definir aquest moviment com a Unitat Popular

Parlar dels referents històrics i de la plasmació que aquest concepte té ens portaria a tractar des del republicanisme català dels segles XIX-XX, amb la seva xarxa de casals, ateneus i cooperatives, fins allò que avui se'n diu «treballar en xarxa», passant per referències internacionals com Xile, el

Congrés Nacional Sud-africà o Herri Batasuna al País Basc.

- **Alienació nacional.** Aquest nou concepte va ser introduït per descriure el desarrelament causat per l'acció de l'Estat-nació sobre els pobles ocupats, com és el cas dels Països Catalans.

Tanmateix, l'independentisme marxista mai no ha tingut una idea ètnicista de la nació, sinó basada en la presa de consciència nacional, procés en el qual la llengua juga un paper central i esdevé l'eina de la cohesió social en un sentit emancipador. Alhora, l'assumpció de la defensa de la llengua també li ha donat una perspectiva analítica especial: la sociolingüística pot integrar anàlisis de classe i de les relacions de dominació per entendre les dinàmiques socials.

També podem afegir que sobre els plantejaments de l'independentisme marxista mai ha planat l'ombra del xovinisme, com ho mostren ben clar alguns punts de la Declaració de Principis del PSAN (1969):

- «4. El PSAN considera que els obrers immigrants als Països Catalans són part integrant de la classe obrera catalana i considera que llur participació a la lluita popular d'alliberament nacional és necessària per al triomf d'aquesta lluita.»
- «12. El PSAN constata la realitat actual del xovinisme i l'absorcionisme envers els drets i la vida del poble català que manifesten les masses populars espanyoles alienades per l'acció del nacionalisme espanyol imperialista; realitat que s'estén molt sovint fins als seus sectors revolucionaris. En aquest sentit el PSAN considera que la necessària unitat de lluita anticapitalista i pel socialisme que ha d'agermanar les classes populars catalanes i espanyoles i llurs moviments passa indefectiblement per la reconeixença del dret del poble català a organitzar lliurement la seva vida nacional i pel suport real prestat al moviment català d'alliberament popular.»

Per concloure, cal dir que la importància d'aquesta ruptura ideològica també rau en el fet que l'anàlisi de la nació no parteix de concepcions essencialistes i estàtiques, sinó de visions dinàmiques atentes a les transformacions socials i a les classes. Aquest component és important per entendre per què l'independentisme s'ha pogut mantenir com a opció de lluita adreçada al **conjunt de les classes populars**, tot allunyant-se de visions ca-

tastrofistes sobre la «desnacionalització» causada pels creixents fluxos migratoris.

La praxi: desplegar un moviment

Considerant que l'estructura organitzativa d'un moviment prefigura la forma d'una futura societat lliure i socialista, en aquesta petita síntesi del pensament independentista també cal considerar l'element pràctic. Evidentment, en la valoració a 40 anys vista dels encerts o els errors ideològics també influeix la praxi política que se n'ha derivat. Avui podem considerar que s'ha estès l'independentisme nascut en les coordenades ideològiques aquí descrites, i com a mostra tenim el creixement de fenòmens com les assemblees de joves, el sindicalisme estudiantil de base independentista o les Candidatures d'Unitat Popular. També és cert que en aquestes quatre dècades s'han viscut debats no resoltos, escissions i un risc de trencament generacional després de la reculada de principis dels 90 (per causa de la repressió, de la divisió interna i de l'aparició de noves opcions independentistes).

El punt primer de la Declaració de 1969 ja recollia la visió de construir moviment:

- «1. El PSAN és l'organització política que es proposa la formació del moviment general de les classes populars catalanes per a la lluita d'alliberament nacional, per mitjà d'una progressiva presa de consciència revolucionària

global de llur doble opressió nacional i de classe.»

Però les relacions entre el(s) partit(s), les altres organitzacions —especialment Terra Lliure, element clau en aquest desplegament independentista— i el conjunt del moviment han estat font de conflictes i les podem considerar un dels motius d'escissió, almenys en els casos de 1976, 1980 i 1987. El pes de la tradició republicana —i llibertària— imprimeix en la cultura política de l'esquerra catalana alguns tics antipartit. Però en aquesta qüestió, com en d'altres, s'ha de ser crític en analitzar la història. És cert que la pluralitat, la porositat i l'horitzontalitat del moviment republicà van ser la clau de l'èxit de 1931. Però no és menys cert que el 1939, ERC i la CNT es van descompondre i va ser una opció leninista i jerarquitzada com el PSUC la que va sobreviure i va jugar un paper central en la recomposició del moviment obrer i popular català.

Salvant les distàncies, al si del moviment independentista també han existit aquestes tensions. El PSAN, el partit més ben estructurat, ha provat d'erigir-se en direcció del moviment al llarg d'aquesta trajectòria, i en aquest intent ha topat tant amb les tendències anti-partit com amb l'oposició d'altres partits de línia centrífuga i menys centrípeta, com va ser el cas d'IPC.

A finals dels anys vuitanta, al si de l'MDT es comença a plantejar la construcció de la Unitat Popular que ha quallat com a referència per al gruix de la militància, si bé encara ens queda camí per recórrer. Aquest desplegament es va pensar arrelat als municipis i per això la CUP va néixer vinculada al municipalisme coordinat per l'Assemblea Municipal de l'Esquerra Independentista (AMEI). La història cíclica: com el republicanisme del segle XIX, el moviment independentista es desplega més enllà de l'estructura partidista, i s'expressa en diverses iniciatives de casals, ateneus, organitzacions juvenils i candidatures.

Tanmateix, cal pensar que aquesta Unitat Popular reeixirà en la mesura que l'Esquerra Independentista pugui crear una **direcció política** (abstracta, no necessàriament un partit concret) i que basteixi estructures que vagin més enllà del municipalisme. Només així, el moviment nacional-popular que es teoritzà ara fa 40 anys serà prou fort per assumir la tasca històrica de capgirar tres segles d'opressió nacional i per començar a construir la societat socialista catalana com a pas vers la societat socialista internacional.

Refundació del capitalisme?

‘Crisi’ i ‘capitalisme’ es retroalimenten. La divisió social del treball en la societat industrial (avançada) és conseqüència de l’organització de l’explotació de la força de treball, origen del Capital. Així, la manifestació de les crisis en la contemporaneïtat es fonamenta en els cicles en què l’acumulació de capital oscil·la d’acord amb la intensificació de l’explotació i de la capacitat d’establir els paràmetres (capacitat adquisitiva) del que ha d’acabar essent la demanda efectiva. La lògica del capitalisme (industrial) bascula, al capdavant, sobre la capacitat del mercat, que hom creu ‘infinita’. Quan existeix, però, una demanda efectiva inelàstica és quan es produeix l’acumulació de mercaderies i, en conseqüència, es procedeix a la destrucció de teixit productiu: de llocs de treball. L’atur, doncs, és consubstancial a la manca de planificació (a l’anarquia) del capital. La conclusió que el capitalisme es basa a generalitzar les despeses i a privatitzar els guanys sintetitza l’etapa ‘expansiva’ de la formació de capital.

Però el capitalisme és un fenomen històric, és a dir, cal estudiar-ne les variacions i les etapes de davallada (per aquest motiu la crisi de 1929 és un referent a l’hora d’analitzar els factors del crac del capitalisme) per a activar polítiques alternatives. Però quines?

L’actual crisi, que no és altra cosa que un cicle curt en el marc de la seva causa el setembre de 1973 (crisi econòmica i política sorgida pel control del petroli), planteja, segons els analistes, la necessitat de regular el mercat o el que és el mateix, recuperar la iniciativa d’intervenció estatal i, així, recuperar l’economia mixta. Aquesta eixida, pròxima a les polítiques keynesianes, preveu activar l’economia productiva, potenciar les petites i mitjanes empreses i planificar territorialment la localització industrial a través de la concentració i innovació en branques de producció d’un sol producte (clústers). Així, se suposa que després del desenvolupament del cicle crític esdevindrà una nova etapa de creixement econòmic. Pràcticament, la línia de treball que es proposa actualment ‘refundar el capitalisme’ s’identifica amb aquesta proposta regeneradora, pròpia de la socialdemocràcia europea i del Partit Demòcrata nord-americà, que malda per augmentar els impostos als sectors més rics de la societat.¹ La pregunta és si aquesta me-

sura de contenció de la renda més elevada és suficient per a combatre la base de la crisi, que no és altra que el control de l’economia per part del capital transnacional. El fet que Anglaterra i els EUA, com diuen els especialistes, els dos països que activaren la dita revolució [sic] liberal, hagin emprès aquestes mesures sectorials no suposaria altra cosa que el fracàs de reformes que volen ser ‘estructurals’ per al capitalisme?

No es tracta, doncs, de substituir l’economia de mercat capitalista per una via externa, sinó d’aprofitar l’estructura i organització (empresarial) de la societat industrial per a tornar a maximitzar la plus-vàlua: ‘civilitzar la propietat privada dels mitjans de producció’, reactivar l’economia productiva i rellegir els clàssics del liberalisme econòmic, que havien estat substituïts, segons determinats sectors empresarials i econòmics, per la mentalitat i estratègia del capitalisme especulatiu, del guany fàcil.²

I, de fet, el capital especulatiu, com a capital fictici (d’on les bombolles falsament econòmiques), és la causa de tota crisi econòmica, estructural. Si l’empresariat (bàsicament de les multinacionals i dels oligopolis) pensa en termes de benefici sense desgast econòmic (i.e.: innovació en la recerca), aleshores la via essencial d’enriquiment és invertir el capital no pas en funcions productives, sinó en sectors que preveuen obtencions de grans sumes de beneficis. El finançament immobiliari i l’apologia del turisme fonamentat en l’agressió al territori (els parcs temàtics[sic] i la lliure construcció en zones naturals) han estat dos recursos líders al nostre país a l’hora de focalitzar la inversió dels recursos econòmics obtinguts. Un altres sector on la crisi és recurrent és l’automòbil, que induït per l’augment del cost del petroli causa la davallada de vendes de monovolums. El cicle, doncs, és infernal, i duu a la ruïna a capes extenses de treballadors i a la classe mitjana baixa. Es tendeix a la socie-

tat d’un terç i no a la de dos terços. Aquesta almenys era l’aposta final de la socialdemocràcia als anys setanta i vuitanta, sota la repetició fins a l’absurd d’un Estat del benestar més fictici que real. En efecte, la societat d’un terç implica l’enriquiment d’un 30% de la població (i encara aquesta xifra a hores d’ara és massa generosa: hom tendeix a l’oligopoli del 20%), mentre que la societat del 70% era l’estratègia per a aconseguir la cohesió social. Com veiem, la crisi no entén de cohesions i, en tot cas, redueix el sentit del benestar a les necessitats de les famílies detenedores de les grans concentracions de capital i de gestió dels recursos. Per tant, en aquest context, quin Estat del benestar? Mentre no es demostrï el contrari, aquest tipus d’Estat (i l’Estat és la màxima expressió de coacció politicoeconòmica) més aviat ha *planificat* l’origen

*Com veiem,
la crisi no entén
de cohesions i,
en tot cas,
redueix el sentit
del benestar
a les necessitats
de les famílies
detenedores
de les grans
concentracions
de capital i
de gestió
dels recursos.
Per tant, en
aquest context,
quin Estat
del benestar?*

[1] A. Robynson: «Keynes vuelve a casa», *La Vanguardia*, 15-XII-2008, p. 65.

[2] Per a Noam Chomsky capitalisme i Il·lustració acaben essent antitètics: «*Les formes de pensament en què s’inspiraren persones com Von Humboldt, Adam Smith i els fundadors del liberalisme de Manxester són precapitalistes. En realitat no podem pas dir que siguin capitalistes en les seves conviccions. I, en cert sentit, llurs ideals s’estavellaren contra el roquissar del capitalisme que destruí el liberalisme clàssic i els ideals de la Il·lustració*» Vegeu: «La societat global» dins: *Amèrica Llatina. De la colonització a la globalització. Noam Chomsky en conversa amb Heinz Dietrich* [1999[2003]], p.122

de la crisi de sobreproducció. En aquest cas, les polítiques reformistes que malden per la combinació sector públic-sector privat sembla que no han trobat el viarany per a distribuir la riquesa i, sobretot, organitzar vies alternatives a partir de formes de treball autogestionari.

Aleshores, quines sortides? Fora de pronòstics pessimistes, que acaben reforçant polítiques populistes neofeixistes o autoritàries, cal replantejar el tema de fons: l'estructura organitzativa de la societat, a partir de les potencialitats econòmiques i ecològiques de cada formació social. Cal acabar amb l'organització del món des de les oligarquies transversals nordeuropees-americanes septentrionals-nord asiàtiques (el Japó) i potenciar vies socialistes planificadores des de cada nació o territori. Aquesta opció, que s'està duent a terme localment i regional, a més de Cuba, a Sud-Amèrica és un contrafort a l'absència de planificació capitalista occidental. D'altra banda, l'emergència de regions econòmiques europees plantejades des de les pròpies capacitats econòmiques hauria de suposar un altre espai d'organització enfront les caducades associacions jeràrquiques (i repressives) empresarials. La qüestió en aquest aspecte és qui organitza i controla la distribució i venda dels productes. Com es veu, el control del mercat és essencial a l'hora de determinar -o no- els orígens de la crisi. El cooperativisme (de consum), com a via intermèdia i de transició, és una opció que ha arrelat històricament entre nosaltres. Cal, doncs, seguir-ne l'exemple. Dic 'via intermèdia' perquè suposa hipotèticament una baula cap a l'extinció de la propietat privada dels mitjans de producció i de gestió de distribució dels recursos. Per tant, el fons de la qüestió continua essent, com ho van plantejar Marx i Engels a la *Ideologia alema-*

nya (1845) substituir l'administració de les persones per l'administració de les coses. En aquest sentit, la radicalitat del comunisme, més enllà de situacions polítiques institucionals, és precisament retornar a l'antropocentrisme: a les necessitats reals de les persones i de les comunitats. És aplicable aquest extrem avui dia? Com he dit, depèn del context de cada formació social. La recuperació de l'indigenisme sud-americà és una via que aniria en aquesta direcció d'economia policèntrica.³ Una altra cosa és la vida occidental. Aquí, la resposta rau en la força dels plantejaments que, sobrepassant l'antiga burocràcia de partit, pròpia de la democràcia burgesa i dels seus mandarinants, sí que plantegen el retorn a l'economia comunitària real: producció en funció de la planificació de les necessitats. La batalla contra el consumisme, que no deixa de ser una il·lusió (o alienció) per a fugir de l'economia de la misèria, és un aspecte principal per a optar a un canvi real de generació de riquesa col·lectiva per als treballadors.

La crisi -o crisis- no és estrictament econòmica. Afecta múltiples àmbits de la vida quotidiana: culturals (filosofia de vida), actituds polítiques, concreció com més va més de comportaments egocèntrics i egòlatres. Aquest àmbit «privat», personal, de la crisi, que no deixa de ser una manifestació del marc general, és un espai on es disputa una part important de la batalla sobre el camí a (re)prendre: d'una banda continuar socialitzant la fe en la reforma

del capitalisme, cosa que comporta a creure en el dogma de la bondat innata del sistema. De l'altra, definir la capacitat de transformació de l'estat de coses, que no és altra cosa (per contra dels que creuen interessadament en apocalipsis, i tòpics, fora de context) que contraposar el sentit *humà* de les polítiques *comunistes* -provinents de la radicalitat del moviment obrer i de la xarxa associativa sota el primer capitalisme industrial⁴- al discurs fàctic legitimador de l'estatalisme «nacional» capitalista.⁵ No hi ha cap altra alternativa.

XAVIER FERRÉ

[4] Fixem-nos en el que diu Chomsky: «Cal prendre's seriosament aquests ideals [els de la Il·lustració]. Reprenen en les lluites populars. Si llegim, per exemple, els textos de la classe obrera del segle XIX de la zona de Boston, que fou el centre de la revolució industrial americana, ens trobem davant uns escrits que giren entorn d'una democràcia industrial de tipus llibertari-socialista, anarquista, radical. Aquells autors consideraven que el creixement del capitalisme industrial suposava un atac als drets que havien conquis en la revolució. I això era absolutament correcte. Anaven contra la degradació del treballador, sotmès no tan sols a l'imperi de la màquina, sinó també a l'imperi dels caps [...]». Cf. Art. cit. *Op. Cit.*, p. 122. El referent de Chomsky el podem trobar entre nosaltres a les primeres manifestacions de destrucció de maquinària a Alcoi a l'elaboració de textos literaris, manifestos, programes de clara insiració contracapitalista. A hores d'ara no sembla que no comptem als Països Catalans amb cap síntesi de conjunt que mostri l'evolució organitzativa i programàtica dels moviments socials anticapitalistes entre els segles XIX i XX.

[5] Una part significativa d'intel·lectuals autodefinits com nacionalistes (en tot cas, burgesos) instrumentalitzen la dinàmica de construcció nacional per a proclamar que només existeix una única via d'accés econòmic a la riquesa i als recursos. Això sí, l'opció se suposa des del caràcter humanitari tot i que, és clar, obvien el desigualitari posicionament en l'estructura de l'organització de producció.

[3] Les anàlisis majoritàries sobre la dinàmica econòmica i política mundial i les seves opcions alternatives -basades en la lluita contra el neocolonialisme econòmic per a viabilitzar la independència política- provenen (precisament per haver estat objecte cíclic de la dinàmica basada en l'intercanvi desigual) de fora del «centre» dels països regits pel Banc Mundial.

Energia nuclear i política energètica (II)

Acabàvem l'anterior article remarcant que les centrals nuclears instal·lades al nostre país estan obsoletes, handicap que s'afegeix als problemes tradicionals que la indústria de l'àtom no està en condicions de solucionar (seguretat, econòmics, residus, etc.). Dèiem també que davant d'aquesta evidència reconeguda per tothom hi ha dues alternatives: o bé es substitueixen aquestes centrals obsoletes per unes de noves, sense tenir en compte els problemes pendents de solució; o bé es dissenya i implementa una política energètica que prescindeixi de la fissió de l'àtom com a font d'energia.

La primera opció és la que plantegen, per exemple, la patronal a través de les seves associacions, el PP, CiU o membres destacats de fundació liberal Catalunya Oberta. Per exemple, el passat 24 de setembre un membre d'aquesta fundació, Vicent Sanchis, escrivia a l'*Avui*:

«De fa mesos les centrals nuclears catalanes, més velles que la tos, peten un dia sí i l'altre també per vés a saber quina xacra. Al final mantenir-les vives implica un risc que sembla poca broma. Els detractors de les nuclears demanen que les apaguin i que cada trànsit aguantant la seva creu perquè haurem de viure gastant molta menys llum. Cultura de l'electricitat, en podríem dir. El poble pla consumeix igual i només cedeix quan puja la factura. Com que no tenim prou energia, la comprem a França, que ha instal·lat centrals a tocar de casa. Si peten, petem. Encara que alguns aquí encara es pensin que això de les fronteres ens evitaria el tràngol. ¿No seria més raonable, per tant i doncs, fer centrals noves, pagar menys i tancar d'una perdó vegada les velles?»

Admetent la inseguretat creixent dels reactors instal·lats als Països Catalans, Sanchis proposa bàsicament la substitució dels vells per uns de nous. Alhora que intenta ridiculitzar alguns plantejaments del moviment ecologista i obvia els problemes endèmics de la indústria nuclear, la seva proposta es basa en pressupòsits no demostrats, com ara que la gent només estalvia energia si li apugen la factura o la suposada necessitat d'importar electricitat de França, un dels arguments esgrimits pels defensors de la MAT.

Al darrere del seu plantejament, hi ha

una política energètica centrada únicament a garantir una oferta «il·limitada» d'energia, que no té en compte problemàtiques com el canvi climàtic, potser perquè un altre membre de la fundació neoliberal, Xavier Sala i Martín, s'ha convertit en el minimitzador més conegut dels seus efectes. En el fons, és el mateix plantejament que va mantenir Catalunya Oberta amb el tema de l'aigua, proposant un costós transvasament del Roine i negant a la pràctica la validesa les propostes de la Nova Cultura de l'Aigua, que incideixen més a limitar la demanda.

La proposta alternativa (tancar les nuclears), proposada des de fa anys pel moviment ecologista i assumida per l'independentisme marxista, s'emmarca en un plantejament global de la política energètica. Deixant de banda aspectes com la independència energètica o la descentralització de la producció d'energia, aquesta política energètica global ha d'encarar urgentment dues problemàtiques:

- D'una banda, hi ha el fenomen del canvi climàtic, l'origen antropogènic del qual és indiscutible malgrat els intents de la indústria petroliera de negar-ho. Cal insistir que la humanitat es troba enmig d'una cursa contrarellotge per evitar-ne els efectes més devastadors i que, com ja vam dir a l'anterior article, l'energia nuclear, que només produeix electricitat, no constitueix una alternativa contra el canvi climàtic.
- D'altra banda, hi ha també el fet inconvertible que el capitalisme actual es basa fonamentalment en fonts d'energia fòssils (petroli, gas natural i carbó), que contribueixen notablement al canvi climàtic. A més, tot i que sobre aquesta qüestió no hi ha un consens científic, en el cas del petroli i gas natural es preveu que la producció d'aquests combustibles fòssils arribarà aviat al seu pic.

Si no es troba una font energètica renovable i neta tan versàtil com, per exemple, el petroli, cosa que de moment no s'albira per enlloc, el canvi climàtic i l'esgotament dels recursos, dels quals són fonamentalment responsables els països del centre capitalista, són irresolubles en el marc d'un sistema econòmic orientat a la maximització del capital a les mans d'una minoria i no pas a les necessitats bàsiques de la majoria, que no estan encara garantides arreu del planeta. Aquests límits ecològics fan

també inviable l'extensió arreu del món del model productivista i consumista, consubstancial al capitalisme actual, que ha generat les condicions que poden destruir les condicions de vida a la biosfera.

Tenint en compte que caldrà satisfer les necessitats bàsiques de tota la humanitat i que això comportarà irremeiablement l'augment del consum energètic als països subdesenvolupats, ens pertoca sobretot a les i els qui vivim als països del centre capitalista encapçalar la lluita contra el canvi climàtic, és a dir, reduir el consum de combustibles fòssils. Per tant, la qüestió ja no és només substituir les nuclears sinó garantir la supervivència de tota la humanitat, cosa que implica també aturar el deteriorament accelerat de la biosfera.

Per dur a terme aquesta tasca s'han proposat un seguit de mesures genèriques (racionament de les emissions de gasos d'efecte hivernacle, estalvi, eficiència energètica i ús d'energies renovables), que analitzarem tot seguit.

Racionament de les emissions

Al seu llibre *Heat. How can stop the planet burning* (2006), George Monbiot's proposa el racionament de la quantitat d'emissions de diòxid de carboni que el món es pot permetre emetre cada any, amb la perspectiva d'anar-les reduint any rere any fins a arribar el 2030 als 2/3 de les emissions actuals. Per a l'autor anglès, el racionament és l'opció més viable davant una situació d'emergència com és el canvi climàtic i seria equivalent al que es va posar en pràctica durant la Segona Guerra Mundial a molts països en guerra. A més, la considera més justa que no pas el sistema el mercat d'emissions de CO₂ (Emissions Trading Scheme) ideat per la UE, que a més de ser un fracàs a l'hora de reduir-les, ha privatitzat i ha lliurat a les empreses un dret col·lectiu (el dret a produir un cert nivell de CO₂).

En concret, la proposta consistiria que, a partir de quantitat màxima d'emissions adjudicada a cada país, pressupost de diòxid de carboni, cada govern el distribuïria entre les ciutadans i ciutadanes i les empreses uns bons que servirien per pagar l'electricitat, el gas o la benzina. Així, podria repartir igualitàriament el 40% d'aquest pressupost entre la ciutadania i de la resta una part se la quedaria l'Estat per a les seves necessitats i com a reserva i l'altra es subhastaria entre les empreses perquè tinguin accés als inputs energètics

que necessiten. Aquests bons serien en el fons una moneda que podria ser intercanviada entre la gent o les empreses segons les seves necessitats.

Tot i que el seu plantejament es situa dins en el marc d'unes relacions de producció capitalista, el que proposa Monbiot és una mesura en certa manera socialista, ja que implica una planificació i un repartiment equitatiu d'uns recursos escassos. Per tant, es podria aplicar en una economia socialista, amb el benentès que s'hauria d'evitar-hi la creació de mercats amb aquests bons (subhastes o intercanvis). També caldria corregir-la en un altre aspecte: per compensar els dèficits dels països de la perifèria capitalista, caldria atorgar-los un «pressupost» de CO₂ superior que no pas als països del centre capitalista.

Estalvi

En certa manera la proposta de racionament portaria a la contenció en el consum individual d'energia, és a dir, a l'estalvi. La conscienciació que ens trobem en una situació límit podria aportar-hi un altre granet de sorra en aquest àmbit. Un paral·lelisme amb el que va passar amb el consum d'aigua a l'àrea metropolitana de Barcelona durant els mesos de maig juny i juliol passat ens permet constatar que en l'àmbit de l'estalvi no s'ha fet res, ans al contrari. En aquest mesos, en una situació

que encara no era límit, es va arribar a estalviar, respecte als anys anteriors, fins a un 20% d'aigua en els mesos de maig i juny i un 8,5% durant el juliol. Aquest exemple demostra que, diferència del que pensen neoliberals com Vicent Sanchis, la conscienciació també pot limitar al malbaratament energètic i de recursos actual.

Ara bé, caldria anar més enllà de l'acció individual més o menys conscienciada i entendre que l'estalvi amb majúscules s'aconsegueix amb un canvi de paradigma econòmic. Cal aprofitar, doncs, aquesta crisi per canviar el model productivista i consumista actual, que, insistim-hi, no es pot estendre arreu del planeta, i apostar per un que fixi les necessitats bàsiques i en què la producció de mercaderies tingui com a objectiu satisfer-les. Aquest model implicaria deixar de produir un munt de mercaderies innecessàries que la maquinària publicitària ens impel·leix a consumir constantment. Evidentment, el socialisme és una condició necessària per a aquest canvi de paradigma.

Eficiència energètica

En principi, l'eficiència energètica implica també un estalvi, però en aquest cas no depèn de la restricció més o menys voluntària en el consum, sinó de l'avenç tecnològic, que permet obtenir el mateix servei o producte amb un consum d'energia inferior.

En general, la majoria de plantejaments que han abordat la problemàtica del canvi climàtic consideren que aquesta mesura és essencial per reduir les emissions d'efecte hivernacle. Ara bé, cal tenir en compte que la millora de l'eficiència energètica sense mesures com el racionament o equivalents ha anat acompanyada històricament d'un augment global del consum energètic. És a dir, en un mercat lliure l'eficiència no garanteix per si mateixa que una societat malbarati menys recursos energètics¹. Així, els aparells

i la maquinària en general han anat millorant la seva eficiència energètica al llarg del segle XX i, en canvi, el consum energètic per càpita ha augmentat. No cal dir que aquesta aparent paradoxa constitueix un argument racional per al socialisme.

Energies renovables

Amb la tecnologia actual i malgrat que constantment hi ha avenços en el camp de les energies renovables, tot i les escassos recursos dedicats a investigar-hi, les energies renovables, especialment l'eòlica i la solar, no poden substituir els combustibles fòssils ni tenen la seva versatilitat. Per això, tots els plantejaments ecològics insisteixen que les energies renovables han d'anar acompanyades de les mesures analitzades als apartats anteriors. També remarquen la necessitat de combinar diversos tipus d'energia per pal·liar els inconvenients de les energies netes, com ara, la intermitència de l'energia eòlica, deguda tant als dies que no bufa el vent com als que ho fa amb tanta intensitat que no permet funcionar els rotors.

D'aquestes energies renovables, la que pot assolir un cert nivell de potència instal·lada és l'eòlica. Així, amb la tecnologia actual, el Pla de l'Energia de Catalunya (2006-2015) preveu una potència màxima de 3.500 MW per al 2015 «tenint en compte el potencial actual i les zones incompatibles amb l'energia eòlica per qüestions ambientals i de protecció del patrimoni cultural». De moment, la potència instal·lada és testimonial: 423 MW (2008).

Pel que fa al País Valencià, el Pla Eòlic del 2001 hi preveia la instal·lació de 67 parcs que sumarien 2.300 MW de potència. La projecció era que el 2008 estiguessin en funcionament tots aquests parcs, però la realitat és que només s'han instal·lat 581 MW (2008). A més, aquest Pla ha rebut crítiques perquè en algunes zones no es compleixen determinades directives ambientals de la UE.

Sense menystenir o obviar el fonament d'algunes d'aquestes crítiques, caldria defugir, però, l'hipercriticisme envers l'energia eòlica, especialment quan l'oposició es basa en arguments fonamentalment paisatgístics, perquè de moment és la millor alternativa dintre les energies renovables, amb avenços tecnològics constants. A més, cal tenir en compte que els Països Catalans van molt endarrerits en la implantació d'aerogeneradors, si comparem el nostre país amb Dinamarca o Navarra. Per contra, allò que caldria exigir és que aquests parcs siguin públics.

JOANA GORINA

[1] Per manca d'espai no exposarem les raons per què es produeix aquest fenomen. Al llibre de Monbiot's (pàgines 61 i 63) hi ha una explicació que es pot ampliar consultant l'article d'Horace Herring «Does Energy Efficiency Save Energy: The Implications of accepting the Khazzoom-Brookes Postulate» (<http://technology.open.ac.uk/ceer/staff/horace/kb-potl.htm>).

Obama i l'encara més Nou Ordre Mundial

L'elecció de Barack Hussein Obama com a nou president dels Estats Units d'Amèrica (EUA) ha aixecat tantes expectatives de canvi, com veus que denuncien la suposada impostura d'aquest afro-americà que representa de l'ala més progressista del Partit Demòcrata.

Si no hi ha cap dubte sobre els condicionants externs i la mateixa ideologia del nou President que determinen les limitacions d'un suposat contingut «esquerranós» de les seves futures polítiques, no és menys cert que la seva elecció implica un rerafons social i polític que no pot ser menystingut alegrement.

Al voltant de la figura d'Obama s'ha articulat un moviment interclassista i multi-racial que, sota el lema «*Esperança, Canvi i Unitat*», ha fet seu l'objectiu d'acabar amb 30 anys d'hegemonia social, electoral i sobretot ideològica de l'extrema dreta d'arrel religiosa nord-americana i de, segons les seves pròpies paraules, «*posar la nació en el camí marcat per una agenda progressista*».

Aquest moviment és divers pel que fa a la confluència de diferents corrents polítics i lluites socials, ja que hi podem trobar des de liberals fins a socialdemòcrates, des de sindicalistes fins a defensors dels drets civils, des d'ecologistes fins a voluntaris socials dels barris marginals... I un fet que ha resultat determinant: la implicació política de la ciutadania, especialment dels joves estudiants i la intel·lectualitat.

El nomenament d'Obama representa per si mateix l'èxit d'un plantejament sociopolític insòlit als EUA en el darrer mig segle: una iniciativa que posa l'accent en la **unitat** de diferents sectors populars en la defensa d'unes condicions de vida dignes i que ha derrotat la perniciosa influència del racisme en la societat.

Així doncs, independentment de les polítiques que el nou executiu desenvolupi (i tenint en compte el necessari concurs de sectors del poder econòmic interessats a guanyar rellevància en l'era post-Bush i post-neocon davant la victòria electoral final), podem extreure com a mínim una conclusió positiva: la possibilitat d'èxit d'un projecte polític arrelat en un fort entramat social, basat en la implicació d'una part important de la ciutadania, amb un missatge de canvi radical respecte al que ha estat la ideologia dominant en les darreres dècades i que supera un dels grans *hàndicaps* de la societat americana: el racisme.

Com deia el Communist Party of America (CPA) en el seu butlletí electrònic del mes de maig de 2008, «The struggle to defeat the ultra-right and turn our country on a positive path will not end with Obama's election. But that step will shift the ground for successful struggles going forward. (...) One thing is clear. None of the people's struggles —from peace to universal health care to an economy that puts Main Street before Wall Street— will advance if McCain wins in November.»¹

Obama és, doncs, una *oportunitat* de canvi, possibilitat que en qualsevol cas requerirà d'importantes mobilitzacions socials per acabar materialitzant-se en polítiques concretes, que, alhora, tenen uns límits infranquejables: els fixats per la pervivència del sistema de dominació capitalista i la pressió per evitar o paliar la previsible caiguda de l'imperi americà.

Mirem d'analitzar quina és, a grans trets, la situació. Per una banda, Obama ha defensat en la seva campanya una economia de lliure mercat on existeixi, però, una xarxa eficient d'assistència social. En aquest aspecte considera que cal instaurar un sistema de salut nacional d'assistència universal i que cal millorar el sistema educatiu combatent el fracàs escolar en la classe treballadora. Proposa també finançar la despesa pública amb una reforma fiscal que retalli impostos als treballadors i les classes mitjanes i els augmenti sobre els beneficis. Fins aquí combrega, doncs, amb el pensament de la socialdemocràcia europea.

Barack Obama ha promès fer de la política mediambiental un altre dels seus eixos estratègics, tant pel que fa a la defensa de mesures per reduir les emissions contaminants, com, i sobretot, per abocar milions de dòlars a la recerca en fonts d'energia alternatives al petroli que permetin als EUA la plena independència energètica i, de retruc, independència política respecte als seus poc desitjats socis de l'Orient Mitjà.

El tercer gran eix del programa polític d'Obama és la política internacional. En

aquest terreny, i conscient dels greus errors estratègics comesos pel *lobby neocon* en el seu afany per lucrar-se utilitzant la guerra com a font de negoci, el nou president s'ha compromès a aplicar el concepte de multi-lateralitat, buscant consensos amb la UE. Alguns dels apunts han estat la retirada de tropes de l'Iraq, l'obertura de portes al diàleg amb Cuba i l'Iran i el reconeixement dels governs democràtics de l'Amèrica del Sud. Obama s'ha compromès també a tancar Guantánamo i a reactivar els acords de no-prolifерació nuclear.

Amb tot plegat, Obama sembla voler esborrar del diccionari polític el concepte «*eix del mal*», ja que l'aplicació d'aquest programa passa per acords amb la majoria dels estats que hi són inclosos: Síria, Iran, Cuba i la República Popular de Corea.²

Ara bé, una vegada establertes les declaracions d'intencions sobre els continguts concrets del canvi, que ens perfilen una administració embrancada en l'aplicació d'un programa no gaire llunyà del que seria el centre-esquerra ecologista europeu, la qüestió seria analitzar els condicionants i les capacitats reals de canviar polítiques.

Tot i no ser, a priori, el condicionant més important, la relació d'Obama amb el *lobby* sionista americà sí que ens dóna una pista sobre les possibilitats reals de canviar la política internacional dels EUA. El nou President ha passat de plantar cara a un dels més poderosos grups de poder mundials i arribar a reconèixer en públic «*La necessitat de posar fi al patiment del poble palestí*» a calmar-lo acceptant la imposició sionista d'en Biden com a vicepresident i nomenant Hillary Clinton com a Secretària d'Estat. Amb aquest cartell es fa com a mínim difícil imaginar que els EUA puguin desplegar una política de promoció d'una pau justa i perdurable a l'Orient Mitjà.

Ara bé, els dos condicionants majúsculs de la política nord-americana per als pro-

[1] «La lluita per derrotar l'ultradreta i fer girar el nostre país vers un camí positiu no s'acaba amb l'elecció d'Obama, però aquest pas pot preparar el terreny per tirar endavant futures lluites (...) Una cosa és clara: cap de les lluites populars —des de la pau fins a l'assistència sanitària universal o una economia que posi el «carrer major» pel davant de Wall Street— poden avançar si McCain guanya al novembre.»

[2] Un cas a banda és l'Afganistan, on ni el nou líder americà, ni cap líder europeu sembla tenir la menor idea consistent de com arreglar una situació caòtica que té les seves arrels en els temps de la Guerra Freda, quan els EUA armaven i subvencionaven les diferents fraccions tribals i yihadistes (des dels talibans pashtuns, fins als senyors de la guerra uzbeks i tadjiks, passant pels milicians àrabs d'en Bin Laden) unides en la lluita contra la Unió Soviètica i el govern laic d'en Najibullah.

pers anys són la crisi econòmica i social i la pèrdua de l'hegemonia econòmica, política i militar de l'imperi ianqui. Donem-ne algunes dades.

Actualment als EUA hi ha més de 10 milions de persones a l'atur; en un any s'han destruït més d'un milió de llocs de treball. S'estima que 20 milions més de persones treballen en precari, sense accés a l'assegurança mèdica, la qual cosa fa un total aproximat de 30 milions de persones (més els menors al seu càrrec) al marge de tota cobertura sanitària. S'estima també que mig milió de famílies han perdut les seves llars per no poder fer front a les hipoteques.

El col·lapse d'un sistema financer basat en l'especulació, en la usura i en unes polítiques de crèdit d'estímul del consum irresponsable i insostenible està arrossegant el ja malmès teixit productiu americà i, sobretot, els comptes públics, hipotecats en el rescat de bancs i companyies d'assegurances.

El més preocupant, però, és la comparació i la relació de dependència amb el nou veí del barri dels poderosos: la Xina. Les dades són espectaculars: el dòlar suposa encara avui el 62,4% de les reserves internacionals de divises, però fa 10 anys era el 71,2%. Mentrestant, l'euro suposa ja el 27%. Però la més gran d'aquesta reserva de dòlars a escala mundial està a les mans dels xinesos: ni més ni menys que dos bilions, pel davant del Japó i Rússia. Un 87% dels dèficits originats als països occidentals ha estat finançat a parts iguals amb capital xinès i de l'Orient Mitjà i les previsions actuals per al 2013 assenyalen que el superàvit xinès excedirà la totalitat del dèficit de tots els països occidentals.

Per fer front a una crisi (minúscula si la comparem amb la que sacseja Occident) i que afecta bàsicament les factories de producció a gran escala de béns de consum d'escasa qualitat, la Xina desplegarà un programa econòmic de grans inversions públiques en infraestructures, equipaments i millora del sistema sanitari i de protecció social quantificat en 600.000 milions d'euros (o el que és el mateix, 750.000 milions de dòlars, dels 2 bilions de què disposa).

Obama és conscient i ja ha avançat la necessitat de desplegar un pla d'aquesta mena, més enllà de tancar els forats del sistema financer americà. El problema, però, és que, a diferència de la Xina, els EUA no disposen de reserves suficients. Per acabar-ho d'adobar, la recuperació del paper de Rússia com a Estat amb criteri propi en l'escena internacional i amb un potencial militar que, combinat amb el de la Xina, ja supera el dels EUA, fa que la tàctica del saqueig de recursos naturals no pugui dur-se a terme impunement o, si més no, unilateralment.

Com finançar, doncs, un pla social (sanitat i educació), econòmic (de lluita contra l'atur, modernització de les infraestructures i reconversió dels sectors productius i de serveis) i estratègic (recerca en noves tecnologies i fonts d'energia que permetin mantenir el lideratge mundial)?

Recórrer de manera o indirecta al finançament extern pot suposar tant establir, *de facto*, un nou marc de relacions amb la UE on aquesta tindrà la capacitat d'imposar unes condicions més favorables als seus interessos, com augmentar fins a límits perillosos la dependència econòmica respecte al gegant asiàtic, que, malgrat tot, continua sent el principal valedor dels governs nacional-populars i antiimperialistes (Cuba, Veneçuela, Bolívia).

En aquest context, no seria descartable el recurs a noves guerres o «diplomàcies agressives», en un intent desesperat de fer quadrar els números, però també en aquest cas, tant Rússia com la Xina (i potser l'Iran) tindrien algunes coses a dir i a imposar. Al-

hora, la retirada de l'Iraq implica necessàriament el concurs del règim dels Aiatol·làs, primer candidat a suplir els americans en el paper d'estabilitzadors en un país de majoria xia.

Tot plegat fa que, ara per ara, la política d'Obama resulti bastant difícil de predir. El seu tarannà decidit i alhora pragmàtic el farà buscar els equilibris i els consensos que consideri necessaris per a la necessària «reconversió» dels EUA amb vista a afrontar el nou escenari mundial.

Dues coses són segures: Obama no durà el socialisme als EUA ni la pau al món..., però la crisi que el món pateix implicarà una reestructuració interna i externa de l'Imperi en la qual els defensors del socialisme i la llibertat tornem a tenir un paper a jugar.

Per tant, s'ha acabat «la fi de la història» que anunciava Fukuyama. El «segle de dominació americana» s'ha escurçat i el «Nou Ordre Mundial» ja ha caducat.... Felicitats, neocons!

XAVIER OCA

Àfrica: l'herència del colonialisme

El continent africà, concretament l'Àfrica sub-sahariana, és i ha estat poc més que un cúmul de receptes occidentals aplicades a la força. El resultat, sense saber però la resposta alternativa, és evident: aquesta regió és l'única que, segons les dades de les Nacions Unides, ha vist com els seus nivells de pobresa creixien en els darrers trenta anys. D'un 42% de la població cap al 1981, s'ha passat a més del 50% durant la dècada actual. Segons l'informe de l'UNICEF, al voltant de 2 milions de nens (entre 0 i 14 anys) viuen infectats pel virus de la sida, i la taxa de mortalitat d'infants menors de 5 anys és d'uns 160 (per cada mil infants nascuts vius), mentre que la mitjana mundial és de 72.

No hi ha marge de discussió, Àfrica es mor, i es mor assassinada. L'assassinat, però, té un nom prou clar en aquest cas: allò que li han fet exportar i allò que li han fet importar; amb oferta i demanda forçades en ambdós casos. Permeteu-me fer-ne una breu síntesi.

La roda de l'intercanvi que Europa es va dedicar a impulsar s'inicià amb les primeres colonitzacions al segle XVI i s'allargà fins al segle XIX¹. Els visitants europeus establien els seus punts d'urbanització, intercanvi i influència inicialment a les zones costaneres africanes (Benin, Biafra, Guinea, Senegambia). Primer els portuguesos i una mica més tard anglesos, francesos, espanyols, etc.

S'estima que els portuguesos transportaren i vengueren al voltant d'uns 4'5 milions d'esclaus durant els dos segles en què tingueren el monopoli fàctic del comerç d'humans (gràcies a les butlles papals de Nicolau V) i els dos següents sota major competència. Només durant el segle XIX, més de 6 milions de persones varen ser capturades i venudes a diferents indrets del món com a esclaves, de les quals els britànics se n'encarregaren d'uns 2'5 milions². Entre les víctimes durant les violentes captures d'esclaus, els morts durant els trajectes a la costa i els esclaus transportats, s'estima que pels volts de 1850 la població africana era la meitat de la que hauria estat sense comerç d'esclaus.

Certa historiografia ha pretès minimitzar l'impacte que aquest volum de comerç

humà va tenir sobre el continent africà. No obstant això, les estimacions més acurades i recents³ indiquen que el volum de comerç d'esclaus és una de les causes explicatives de l'actual grau de subdesenvolupament africà. Concretament, la captura i comerç d'esclaus afectà el continent a llarg termini a través de dos mecanismes principals.

La captura d'esclaus enverinà de manera dramàtica les relacions entre grups, tribus, clans i regnes africans, tot causant conflictes interns i la desestructuració social i política de molts d'aquests grups. Les estructures de govern foren substituïdes per bandes organitzades de captura de nous esclaus que havien de ser venuts als europeus. L'esclavatge fou la causa de la desintegració, per exemple, dels regnes preexistents de Shambaa, Kongo i Gweno, i de la confederació de Joloff. En part, els alts nivells de fragmentació ètnica actuals a l'Àfrica són conseqüència d'aquesta desintegració política i social i, per tant, de l'aparició d'identitats contraposades, odis ancestrals i conflictes interètnics i tribals que encara ara s'arrossegueu.

Amb les antigues estructures socials i estatals (en alguns casos), arribà el colonialisme i imperialisme europeus, disposat a endur-se no només persones sinó també els recursos del continent. La fi del lucratiu comerç d'esclaus (prohibició que encapçalà i fomentà la Gran Bretanya el 1807) impulsà als europeus a treure un nou profit de les terres encara desconegudes i les seves poblacions tot buscant inserir-les dins l'engranatge del creixent capitalisme industrial. S'estima que el profit de les inversions britàniques a les colònies abans de 1885 era un 25% més alt que aquell obtingut a nivell domèstic. Les caòtiques i conflictives incursions anteriors desembocaren a la Conferència de Berlín, el 1885, en la qual es formalitzà el nou imperialisme amb el repartiment del territori africà entre les potències europees occidentals (Gran Bretanya, França, Bèlgica, Alemanya, Espanya, Portugal, etc.).

El colonialisme i neoimperialisme europeus convertiren el continent africà en un mercat subsidiari, cosa que provocà el trencament de les estructures econòmica i productiva anteriors, alhora que n'extreien matèries primeres a cost ridícul mentre les manufactures europees envaïen els incipients mercats domèstics i desbarataven els incentius productius de les zones afectades. Les conseqüències en termes de creixement

econòmic del colonialisme encara es fan notar ara, segons demostren nombrosos estudis empírics comparatius que existeixen sobre la qüestió. El sistema de plantacions extensives (com ara el cotó a l'oest) i la mineria requerien la mobilització de grans masses de treball forçat, moviments que destruïren les economies autòctones locals i degradaren els ecosistemes així com la qualitat de la terra.

Les zones més poblades en el temps de la colonització i amb menys colonitzadors a la zona generaren que els europeus establissin institucions autoritàries i empressin mètodes d'extracció intensius en treball, sense cap incentiu, doncs, per a la inversió o la formació de capital humà autòcton⁴. Un cas paradigmàtic és el del rei Leopold de Bèlgica al Congo. L'Estat del Congo es dividí en dues sub-regions: la primera era la zona de lliure comerç, en la qual s'obrien llicències de monopoli sobre mercaderies (com l'ivori o el cautxú) concretes a qualsevol empresari europeu; la segona regió, que representava dos terços l'extensió de la colònia, quedava sota la propietat directa de l'Estat.

De fet, molts territoris no funcionaren com a sub-estats o províncies dependents sinó directament com a zones mercantils sota el control directe de companyies colonials que gaudien d'àmplies prerrogatives concedides per la metròpoli en forma de monopoli d'explotació. Per exemple, Portugal establí per a rendibilització de Moçambic l'anomenada *Companhia de Moçambique*, la qual obtingué una concessió per a 50 anys, durant els quals la companyia tenia garantida l'explotació dels recursos humans i naturals de la regió en règim de monopoli, la fixació d'impostos i el dret a oferir i vendre sub-concessions. En compensació l'Estat portuguès rebia el 7,5% dels beneficis de la companyia i el 10% de les accions emeses.

La descolonització d'Àfrica (iniciada el 1957 amb la independència de Ghana) no comportà una millora substantiva dels nivells de vida i el desenvolupament polític del continent. El control i explotació directe a què s'havia sotmès abans el territori deixà de ser rendible i es passà a un model indirecte i estratègic. L'extracció de recursos no s'aturà pas i la dependència de l'anomenada «ajuda externa» esdevingué endèmica.

[1] Cal recordar però, que l'Àfrica era també víctima de tres altres vies de comerç d'esclaus diferents i menys massives que la dirigida pels europeus a través de la ruta transatlàntica: la transsahariana, la del mar Roig i la de l'Oceà Índic.

[2] Thomas, Hugh. *The Slave Trade. The Story of the Atlantic Slave Trade: 1440-1870*. New York: Simon and Schuster, 1997.

[3] Nunn, Nathan. 2008. «The Long-Term Effects of Africa's Slave Trades.» *Quarterly Journal of Economics*, 123 (1): 139-176.

[4] Acemoglu, Daron et al. (2001). «The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation.» *American Economic Review*, 91(5): 1369-1401.

Les potències colonials es retiraren i deixaren a l'Àfrica un nova herència de dubtosa idoneïtat, el fals Estat-Nació, és a dir, estats gegants i insostenibles delimitats segons interessos i afinitats post-colonials sense cap relació o respecte pels límits ètnics i lingüístics nadius ni la capacitat administrativa real dels nous governs. Uganda, per exemple, inclou dotzenes de grups ètnics i lingüístics diferents. Les noves fronteres englobaren dins del mateix estat ètnies, pobles o grups amb odis acumulats que es remunten a l'època del comerç massiu d'esclaus. A més, les divisions ètniques foren també un recurs emprat de manera habitual per les autoritats colonials per tal controlar els territoris espoliats a través de polítiques de cooptació i aliances.

A Uganda mateix, el govern colonial britànic afavorí els grups del sud del territori que tenien el bantu com a principal llengua. L'Estat post-colonial reproduí, doncs, aquests patrons excoïents i corruptes, de manera que els parlants de bantu van ocupar els principals càrrecs públics i administratius. Malgrat això els britànics reclutaren les forces repressives principalment dels grups ètnics del nord. La dicotomia entre ambdós sectors esdevé clau per entendre la inestabilitat polí-

tica del país des de la independència (1962). Idi Amin era del nord.

La captura dels nous estats nascuts després de la onada d'independències per part de grups patrimonialistes petits que empraren la identificació ètnica com a eix bàsic per a la definició de lleialtats polítiques és també una de les raons de les persistents guerres civils presents a molts països com el Txad, Congo (Zaire), Burundi, Angola, Libèria o Sierra Leone. Poca més sortida tenien els grups ofegats i sotmesos. Alguns d'aquests conflictes tenen una arrel econòmica també fomentada (tant internament com

externament) pel control dels recursos naturals localitzats en certes àrees del país.

El deute i l'ajuda externa van esdevenir les noves formes de control sobre el sucós continent ple de recursos. La incapacitat de la segona, donada principalment en forma de crèdits, per generar millores econòmiques en els països receptors està llargament documentada; un fenomen que es pot entendre de forma més clara si ens fixem en les causes dels volums i en els beneficiaris d'aquestes ajudes. Un influent estudi prou recent mostra de forma inequívoca com els principals determinants de l'ajuda a certs països d'Àfrica i el seu volum són, per una banda, les relacions post-colonials (per exemple, el 99,6% de l'ajuda concedida per Portugal va dirigida a les seves excolònies) i, per l'altra, les aliances estratègiques internacionals⁵.

Cap criteri de necessitat, democràcia o justícia és emprat a la pràctica òbviament. Fins i tot, cap criteri de corrupció, i de fet els països són els més corruptes els que més ajudes⁶ han anat rebent a causa dels

interessos dels països donants de tenir accés a determinats recursos o mantenir aliances dins el context de polarització de la Guerra Freda. L'ajuda, doncs, ha estat un factor d'estabilització i perpetuació en el poder de règims autoritaris altament depredadors, repressius i exclusius. El més corrupte dictador de l'història, Mobutu Sese Seko, es mantenia al poder gràcies a l'ajuda provinent dels Estats Units degut a la seva militància anticomunista.

Pel que fa a volums d'ajuda i dependència, l'ajuda arribà a representar més del 32% del PNB de Zambia als anys 90, i més del 50% del de Somàlia als 80. Les polítiques d'aquests règims subsidiaris beneficiaren interessos exteriors i grups interns concrets (classes urbanes) per sobre de la grandíssima majoria de la seva població. Per exemple, la política de sobrevaloració de la moneda afavorí l'entrada d'importacions foranes i l'entrada d'inversions en centres urbans reduïts alhora que desfeia els incentius a la producció —principalment— agrícola interna. De la mateixa manera, la creació de monopolis agrícoles per a la compra de la producció a preu local fixat unilateralment per les autoritats donava a l'Estat la capacitat de vendre a preu internacional i penalitzar així els pagesos amb un impost indirecte però altament extractiu. La diferència anava a les butxaques dels dirigents del règim.

La situació político-econòmica empitjorà a finals segle xx amb les crisis dels preus de les principals exportacions africanes (matèries primeres) i la nova exportació d'Occident i les seves organitzacions econòmiques internacionals: els plans d'estabilització i ajustament estructural a finals dels 70 i principis dels 80. Les propostes dels plans? Les de sempre: més mercats, retallar la despesa pública, eliminar els controls de preus i els subsidis, devaluar la moneda, privatitzar i concentrar-se en l'exportació a preus internacionals. La crisi, però, continua i de fet els anys d'ajustament estructural han estat els pitjors pel que fa a creixement econòmic per Àfrica. La mort continua...

MANUEL DE MENTIROLES

[5] Alesina, Alberto & David Dollar (2000). «Who Gives Aid to Whom and Why?» *Journal of Economic Growth*, 5(1): 33-63.

[6] Alesina, Alberto & Beatrice Weder (2002), «Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?» *American Economic Review*, 92(4): 1126-1137.